

Trafodion Cynhadledd Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru 2009

Cynhaliwyd ail Gynhadledd Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru ym Mhrifysgol Morgannwg ar 16 ac 17 Medi. Traddodwyd yr araith agoriadol gan Jane Davidson AC, y Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai, ac roedd dros gant o gynrychiolwyr o sefydliadau amrywiol yn bresennol. Yn dilyn hynny anerchwyd y gynulleidfa gan Aled Roberts, Llefarydd Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ar yr Amgylchedd, a chafwyd sesiwn cwestiynau ac atebion dan ofal Llywodraeth Cynulliad Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru.

Diwrnod 1

Cadeirydd: Gerry Quarrell, Llywodraeth Cynulliad Cymru

[Anerchiad y Gweinidog – Araith Jane Davidson AC, y Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai](#)

Cyflwyniadau Diwrnod 1

[Rheoli bioamrywiaeth a ffermydd gwynt - enghraifft o uwchgynllunio strategol amgylcheddol; Mike Webb, RSBP Cymru](#)

Mae'r RSPB wedi cefnogi TAN 8 erioed (dynodi ardaloedd chwilio strategol). Fel rhan o hyn, mae Llywodraeth Cynulliad Cymru'n wedi datgan lleoliadau cyffredinol ar gyfer ffermydd gwynt ar y tir mewn saith ardal ledled Cymru. Mae'r ardaloedd hyn yn cynnwys 4% o arwynebedd tir Cymru.

Mapio cyfleoedd – edrych ar fapiau defnydd tir/cynefinoedd, cyfoes a hen, a data pridd er mwyn asesu'r mathau presennol a'r mathau posibl o gynefinoedd.

Cynhyrchu datganiadau rheoli ar gyfer pob Parth Cymeriad Ecolegol ar gyfer y math o reolaeth sydd ei angen er mwyn creu cynefinoedd blaenoriaeth ym mhob parth.

Mae gan Lywodraeth Cynulliad Cymru dargedau ar gyfer ynni adnewyddadwy, felly mae cryn dipyn o bwysau i ddatblygu yn y meysydd a ddynodwyd.

Argymhellodd yr RSPB y dylid sefydlu cyd-destun polisi drwy ganllawiau cynllunio atodol neu gynlluniau datblygu yn nodi sut y dylid rheoli tir/bywyd gwyllt yn yr ardaloedd datblygu.

Budd i'r gymuned – angen cydnabod bod budd amgylcheddol i'r gymuned yn is-set hanfodol o fudd cymunedol (mae Sir Ddinbych wedi cydnabod Budd Amgylcheddol i'r Gymuned).

Nodi'r lleoliadau gorau ar gyfer parthau budd amgylcheddol i'r gymuned, lle gellir sicrhau manteision gwirioneddol i fioamrywiaeth yn unol â'r broses cynlluniau

gweithredu bioamrywiaeth, e.e. mae pridd yn dda ar gyfer adfer gorgorsydd a o'nnae perchennog y tir yn dangos cydymdeimlad.

Angen ffordd resymol o ddynodi budd cymunedol yn nhermau arian gan ddatblygwyr, yn seiliedig o bosibl ar gysyniadau datblygu cynaliadwy. Mae'r RSPB wedi cynnal astudiaeth fer o'r holl ffermydd gwynt sydd yng Nghymru ar hyn o bryd er mwyn gweld faint mae'r datblygwyr yn ei fuddsoddi (£ y Mwatt bob blwyddyn) yn y gymuned er budd y gymuned.

Ymchwilio i ddefnyddioldeb ardoll bioamrywiaeth er mwyn cael datblygwyr i fuddsoddi arian mewn bioamrywiaeth.

C&A Ar gyfartaledd, £2,000 y Mwatt yn cael ei fuddsoddi bob blwyddyn mewn budd cymunedol gan bob datblygwr.

[Menter Tiroedd Comin Gŵyr: Manteision i Fioamrywiaeth; Sion Brackenbury, Dinas a Sir Abertawe](#)

Sefydlwyd Menter Tiroedd Comin Gŵyr yn 1998 oherwydd y dirywiad yng nghyflwr tiroedd comin. Deall o'r dechrau bod angen iddynt sefydlu rhywfaint o gynaliadwyedd yn y gwaith a oedd yn cael ei wneud. Yn wynebu gostyngiad yn nifer y cominwyr/porwyr. Angen cynhyrchu rhywbeth i'w werthu, angen bod yn greadigol felly gellid cynhyrchu incwm ar y cyd.

Egwyddorion busnes: ar ôl i'r busnes gael ei ffurfio gan Fenter Tiroedd Comin Gŵyr cafodd ei drosglwyddo i Gymdeithas Cominwyr Gŵyr. Mae ganddynt sylfaen dda i'w gwerthiant erbyn hyn ac mae'r refeniw'n cynyddu (diolch i Lywodraeth Cynulliad Cymru a fuddsoddodd £80,000 i ddechrau).

Cynnyrch:

Compost rhedyn – manteision sylweddol o ran bioamrywiaeth yn gyflym iawn drwy reoli rhedyn; clirio rhedyn hefyd yn caniatáu mwy o fynediad i gerddwyr ac ati.

Mae rhedyn hefyd yn cael ei fwndelu er mwyn ei roi dan anifeiliaid. Ar ôl ei ddefnyddio mae'n mynd yn ôl i gael ei gompostio.

Defnyddio peiriannau amaethyddol cyffredin, ond mae cyfarpar hŷn yn tueddu i fod yn well ar gyfer y prosesau hyn.

Angen arwyneb caled ar gyfer compostio felly defnyddir hen faes awyr sydd â digon o le i ehangu.

Hefyd yn ehangu i wrtaith wedi'i gompostio a naddion pren gradd isel.

Gwersi a ddysgwyd; peidio gorlwytho'r farchnad leol gan fod hynny'n gyrru'r prisiau i lawr!

Y dyfodol: ystyried gwneud pelenni rhedyn ar gyfer biodanwydd a rhannu cyfarpar gan eu bod yn segur am ran sylweddol o'r flwyddyn.

[Adfer Gorgors Fyw yn Ardaloedd Cadwraeth Arbennig y Berwyn a'r Migneint;](#) [Mike Morris, Prosiect LIFE Cymru](#)

2.57 miliwn o bunnoedd wedi'i fuddsoddi yn y prosiect hwn. 75% yn dod o gronfa'r Undeb Ewropeaidd. Prosiect pum mlynedd 2006-2011. Y prif safleoedd yng ngogledd Cymru, yn cynnwys y ddwy orgors fwyaf sydd ar ôl yng Nghymru.

Siarad â grwpiau amrywiol e.e. clybiau garddio er mwyn eu cael i roi'r gorau i ddefnyddio mawn.

Corsydd yn cynnig llawer iawn o fanteision i ecosystemau. Mae gorgorsydd bychain eraill yng Nghymru, e.e. Bannau Brycheiniog. Mae gan Severn Trent and United Utilities ddiddordeb personol yn yr hyn sy'n digwydd i ansawdd dŵr gan eu bod yn defnyddio Llyn Efyrynwy i gyflenwi dŵr i Lerpwl.

Ymwybyddiaeth – gweithio gyda phlant lleol i'w cyflwyno i orgorsydd.

Fferm Llyn Efyrynwy'n cael ei rhedeg gan yr RSPB, er mwyn bod yn hyfyw o safbwynt economaidd, ni ddylai gwaith ar yr orgors gael effaith negyddol ar waith y fferm.

Agor ffosydd, gorburi a phlannu conwydd ar ôl y rhyfel wedi cael effaith niweidiol ar orgorsydd. Fodd bynnag, nid yw plannu coed ar gorsydd yn hyfyw o safbwynt economaidd gan fod y tir yn dal yn rhy wlyb iddynt dyfu'n iawn, felly mae'r Comisiwn Coedwigaeth yn gweithio er mwyn eu clirio.

Cau ffosydd: anodd dod o hyd i'r cyfarpar priodol gan nad yw'n gynefin hawdd i weithio ag ef. Mae'n waith caled i'r peiriannau a rhaid defnyddio cerbydau â thraciau er mwyn rhoi llai o bwysau ar y ddaear. 350km o ffosydd i'w cau dros 5000 hectar.

Monitro'r prosiect:

Arolygon llystyfiant – cau ffosydd neu ardaloedd lle nad yw'r ffosydd wedi'u cau. Cemeg dŵr, cyfradd llif (Asiantaeth yr Amgylchedd a chwmnïau dŵr yn bryderus iawn ynglŷn â hyn).

Mae hydroleg mawndir yn dychwelyd i'r hyn y dylai fod. Mae ardaloedd lle mae'r ffosydd wedi'u cau yn fwy sefydlog erbyn hyn ac yn llai agored i fflachlif, gan gadw mwy o fawn ar y mynydd. Mae'r dŵr yn dywyllach a gobeithio y bydd yn tywyllu mwy gyda threigl amser.

UKpopnet – Prifysgol Caerefrog, ymchwil i garbon ar raddfa tirwedd. Wedi bod yn cymryd mesuriadau nwyon hybrin, mesur carbon sy'n cael ei amsugno neu ei ryddhau o gynefin y gors. Gall amrywio dros arwynebedd bychan felly mae mesur ar raddfa fawr yn bwysig iawn. Mae hesg a brwyn yn tueddu i ryddhau carbon, mae grug yn tueddu i amsugno, ond unwaith eto mae angen gwneud gwaith ar raddfa fawr, felly mae llawer mwy o waith i'w wneud eto.

[Prosiect y Cymoedd Gwyrdd: Gwersi mewn cynaliadwyedd, a manteision i gymunedau a bioamrywiaeth; Gareth Ellis a Grenville Ham, Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog](#)

Wedi'i sbarduno gan yr Her Fawr Werdd - cystadleuaeth 1 flwyddyn i feithrin arloesedd, gellid ennill hyd at £1 miliwn.

Llunio nodau'r cymoedd gwyrdd a'i sefydlu fel cwmni sy'n eiddo i'r gymuned. Yn dilyn 16 o ddarlithoedd min nos, ymunodd rhai cannoedd o bobl leol o Barc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog. Mae'r prosiect wedi bod yn edrych ar systemau ynni naturiol y gallai'r gymuned fod yn berchen arnynt, megis prosiectau trydan dŵr bychain ar dir uchel sydd e.e. yn cynhyrchu trydan i 20 o gartrefi. Mae'r gwaith gosod yn rhad gan eu bod wedi hyfforddi gosodwyr lleol, chwech o bobl wedi'u hyfforddi yn yr ardal erbyn hyn. Gellir adennill costau gosod mewn 2 flynedd. Yr elw i gyd yn cael ei fuddsoddi mewn prosiectau bioamrywiaeth. Cynlluniau ar gyfer 94 yn rhagor o systemau ond mae'n bosibl na chaiff pob un ganiatâd cynllunio. Gallai 60% o drydan yr ardal fod yn eiddo i'r gymuned ymhen 3 blynedd.

- Mae canran o'r elw'n mynd i'r pwrs rhanbarthol,
- Mae canran yn mynd tuag at fioamrywiaeth yn yr ardal honno, ac
- Mae canran yn mynd tuag at leihau allyriadau carbon yn yr ardal honno.

Gall gynnig cyllid ymlaen llaw i unigolion o ganlyniad i drefniant tynnu i lawr gyda'r banc.

Y rhan fwyaf o'n cynefinoedd presennol wedi eu creu fel sgil effaith defnydd dyn o dir. Ni chawsant eu creu i fod yn gynefinoedd bywyd gwyllt. Maent yn deillio o reoli adnoddau naturiol ac anghenion economaidd. Y broblem yn awr yw defnydd gorddwys. Collwyd bioamrywiaeth ochr yn ochr â cholli cysylltiad rhwng pobl a'u tirwedd a'u heconomi, e.e. colli ffermydd ac ati.

Edrych ar werth cynefinoedd o safbwyntiau gwahanol. Anfanteision ffermio tir uchel bellach yn dod yn ased gwerthfawr i bŵer trydan dŵr. Neu angen storio dŵr (ar gyfer llifogydd, newyn neu gynnydd yn y galw) lle mae pyllau = dŵr am ddim i dda byw, ond bydd hefyd o fudd i rywogaethau tir gwlyb.

Mae coetiroedd yn darparu deunyddiau cynaliadwy, ynni, tanwydd a chynnyrch lleol. Wedi sefydlu mentrau rheoli coetiroedd cymunedol cynaliadwy.

Angen meddwl yn nhermau'r adnoddau sydd gennym – y tir (cyfoeth naturiol) a'r bobl (sgiliau, ynni, dychymyg). Os defnyddiwn adnoddau naturiol mewn ffordd gynaliadwy yna bydd manteision bioamrywiaeth yn dod yn rhan annatod o'r broses.

C&A – A fydd unrhyw goed marw ar ôl mewn coetiroedd cymunedol os byddant yn cael eu defnyddio ar gyfer tanwydd? Bydd, mae coed marw'n rhan annatod o reolaeth gynaliadwy.

Ym Merthyr mae llawer o goed yn cael eu torri fel tanwydd i stofiau coed oherwydd y cynnydd ym mhriis ynni. A allai hyn ddigwydd ym mhobman? Dylai rheoli coedlannau'n gynaliadwy ddarparu cyflenwad di-dor. Dylai pobl ddeall na fydd dim ar ôl ar gyfer y flwyddyn nesaf os ydynt yn defnyddio'r adnoddau i gyd yn awr.

Yn rhoi rheolaeth yn ôl yn nwylo'r bobl y mae hyn yn effeithio'n uniongyrchol arnynt. Nid oes gan awdurdodau lleol lawer o arian ond gallant alluogi cymuned i helpu ei hun.

Mae gwybodaeth am y prosiect wedi ei throsglwyddo i Barciau Cenedlaethol eraill sydd â diddordeb mewn rhedeg eu cynlluniau eu hunain.

A fyddai pwysau i blannu coed sy'n aeddfedu'n gynt? Yn edrych ar goetiroedd nad ydynt yn cael eu defnyddio. Defnyddir dulliau rheoli coedlannau traddodiadol wedyn gan ddefnyddio'r hyn sydd yno'n barod.

[Prosiect Dileu Efwr Enfawr Afon Wysg; Stuart Craxford, Asiantaeth yr Amgylchedd, Cymru](#)

Mae'r prosiect hwn yn enghraifft dda o lawer o bartneriaid yn gweithio gyda'i gilydd yn llwyddiannus.

Mae'r Efwr Enfawr yn blanhigyn mawr sy'n lledaenu drwy had yn unig (planhigyn eilflwydd, rhychwant oes 2-5 mlynedd ar gyfartaledd). Ni fydd yn marw nes y bydd yn llwyddo i flodeuo. Mae'r dail 4 gwaith yn fwy na dail riwbob. Planhigyn sy'n ymledu'n hawdd iawn, yn enwedig ar hyd cyrsiau dŵr.

Afon Wysg - y planhigyn yn bla, perygl i iechyd defnyddwyr yr afon (achosion cyfreithiol CS Fynwy). Effaith ar waith ar yr afon ac ar ecoleg yr afon e.e. erydiad o ganlyniad i ddarnau moel lle mae'r planhigyn wedi marw.

Yn dilyn prosiect MSc gan fyfyrwr yn 2000 cafwyd data sylfaenol am yr Efwr Enfawr ar afon Wysg. Angen cydgysylltu gwaith clirio er mwyn ei wneud yn gynaliadwy a lleihau costau. Yn 2005 daeth cyrff cyhoeddus at ei gilydd i sefydlu prosiect cydweithredol (£5,000 gan Asiantaeth yr Amgylchedd ar gyfer y rhan gyntaf). Mapio dosbarthiad y planhigyn a datblygu strategaeth reoli. Sefydlu cyllid.

Yr ardal lle mae'r planhigyn ar ei waethaf yn dechrau ychydig i fyny'r afon o Grucywel ac yn parhau hyd at y terfyn llanw yn Nhrecelyn. Ambell Efwr yn is i lawr na hyn. Gwaith torri a thrin â chwynladdwr wedi dechrau yn y rhan uchaf a gweithio i lawr yr afon. Erbyn hyn mae timau gwahanol yn gweithio ar wahanol rannau o'r afon. Cynhelir dau brif gyfarfod prosiect y flwyddyn ac mae'r timau chwistrellu'n cyfarfod dair gwaith yn ystod y tymor chwistrellu. Gellir hyfforddi gwirfoddolwyr i gael tystysgrifau chwynladdwyr drwy Cadwch Gymru'n Daclus.

Yr hadau'n dal yn hyfyw am hyd at 7 mlynedd, felly mae angen atal hadu er mwyn lleihau'r banc hadau. Bydd cyfnod byr o dywydd oer yn sbarduno egin. Y planhigyn yn tyfu'n gyflym iawn ac yn taflu cysgod dros bopeth arall yn y diwedd. Bydd hefyd yn tyfu mewn cnydau a choetir heb fod wrth yr afon.

Daeth y grwpiau allweddol at ei gilydd ar gyfer Fforwm 2007 yng Ngholeg Gwent a chafwyd fforwm llwyddiannus eleni eto, gyda nifer dda'n bresennol. Tybid bod nifer y planhigion wedi gostwng y llynedd ond gwelwyd mwy o blanhigion yn egin y dilyn y cyfnod o dywydd oer a gafwyd y gaeaf hwn.

Mae hwn yn brosiect hirdymor ac mae angen cadw'r momentwm cyllidol i fynd.

Targed Bioamrywiaeth 2010 —y camau nesaf; Katie-jo Luxton, RSPB Cymru

Gwyddom na fyddwn yn cyrraedd targedau 2010. Mae Cymru'n edrych yn weddol wyrdd, felly nid yw'r rhan fwyaf o bobl yn ymwybodol o'r problemau sy'n wynebu bioamrywiaeth nac yn eu deall.

Er hynny, rydym yn gwybod mwy nag yr oeddem yn ei wybod 18 mlynedd yn ôl pan osodwyd targedau 2010. Dylem ddod at ein gilydd fel mudiad amgylcheddol a chynllunio ar gyfer 2010 gan gofio bod llawer o waith da wedi cael ei wneud, e.e. y Strategaeth Amgylcheddol, cyfarwyddedau Adar a Chynefinoedd. Mae gennym fframwaith deddfwriaethol cryf sy'n cynhyrchu rhwydwaith o safleoedd. Mae gennym broses cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth sydd ar ei newydd wedd yng Nghymru. Felly, mae gennym le i fod yn optimistaidd, ond pe baem yn dal i weithredu fel yr ydym ar hyn o bryd byddai'r targedau'n dal heb eu cyrraedd yn 2020. Mae gan y Strategaeth Amgylcheddol darged ar gyfer 2026 'o adferiad ar y ffordd'. Dim ond ychydig flynyddoedd sydd gennym ar ôl i achub rhai rhywogaethau ac mae angen i bob un ohonom ymrwymo i gyflawni cynllun gweithredu bioamrywiaeth.

Beth allwn ni ei wneud yn wahanol er mwyn tynnu sylw at yr agenda a chael y Gweinidog i'n cefnogi?

- Mae arnom angen perchnogaeth wleidyddol ar ganlyniadau bioamrywiaeth – mae arnom angen y rhain ym Maniffestos a Strategaethau Llywodraeth y Cynulliad. Mae Katie Jo wedi siarad â phobl mewn meysydd eraill sydd â thargedau, e.e. amseroedd aros y GIG. Y gwahaniaeth yw nad oes gennym ni berchnogaeth wleidyddol ar ganlyniadau, h.y. nid mewn maniffesto ag enwau gwleidyddol wrth ei ymyl.
- Yn 2010 bydd y pleidiau gwleidyddol yn gweithio ar faniffestos y Cynulliad ar gyfer etholiadau 2011. Dylem ymwneud â'r broses hon.
- Mae arnom angen llinellau cyfrifoldeb clir; pwy sydd â'r grym? Dylai hyn fod wedi'i gysylltu â'r offer i gyflawni
- Mae'n bwysig dal gafael ar adnoddau
- Mae arnom angen llawer o adnoddau newydd – Mae arian gan y Llywodraeth, ond mae arnom angen eglurder a chonsensws pan fyddwn yn cyflwyno dadleuon i geisio sicrhau cyllid a chysylltu â'r rhai hynny sy'n cyflawni, ac â gyrwyr polisiâu. Dylem herio gwariant cyhoeddus gwael a dod o hyd i arian newydd, e.e. treth bagiau plastig.
- Dylai'r ffocws symud oddi wrth y broses tuag at ganlyniadau.
- Angen targedau newydd i lenwi'r camau hyd at 2026.
- Rydym eisoes wedi cyrraedd terfynau amgylcheddol ar gyfer bioamrywiaeth, felly nid yw cyfaddawd yn dderbyniol ac mae angen rhoi sylw i faterion polisi.
- Os nad oes arian ar gael yna efallai y dylem ystyried mwy o reoleiddio.
- Mae angen i ni adeiladu partneriaethau anarferol, e.e. cysylltiadau ag iechyd. Angen bod yn well am gydgyssylltu a gweithio gyda'n gilydd, angen rhannu negeseuon. Angen cysylltu ymchwil â llunio polisiâu e.e. cysylltiadau rhwng iechyd meddyliol a chorfforol ac anweithgarwch – mae anweithgarwch yn costio £8 biliwn y flwyddyn i'r GIG.

C&A – rydym yn colli cymaint o ddarnau bach o gynefinoedd i gynllunio, angen cofnodi beth yn union sy'n digwydd.

Cyfleoedd a gollir e.e. mae llawer o ymchwil wedi'i wneud i'r cysylltiad rhwng iechyd a gweithgarwch corfforol ac mae cronfeydd wedi'u clustnodi ar gyfer Cynlluniau Gwella Hawliau Tramwy (RoWIPs) a mynediad i'r arfordir, ac eto nid ydym wedi integreiddio cyfleoedd bioamrywiaeth i'r prosiectau hyn. Atebodd y **GQ** bod modd sicrhau bioamrywiaeth drwy RoWIPs a gofynnodd i KJL ysgrifennu ato gan amlinellu'r materion dan sylw.

Diwrnod 2

Cadeirydd – Dr David Parker, Cyfarwyddwr Gwyddoniaeth Cyngor Cefn Gwlad Cymru

[**Anerchiad gan y Gweinidog - Elin Jones AC, y Gweinidog dros Faterion Gwledig**](#)

Cyflwyniadau Diwrnod 2

[**Mynd i'r Afael â Gwarchod y Wiwer Goch yng Nghymru - dull gweithredu aml-ffased; Liz Haliwell, Cyngor Cefn Gwlad Cymru**](#)

Mae'r wiwer goch yn rhywogaeth eiconig sydd â rôl gwasgaru hadau. Map o'r sefyllfa bresennol – coch yn dangos tystiolaeth dda o bresenoldeb ar hyn o bryd; gwyrdd yn dangos cofnodion hanesyddol.

Sut i'w gwarchod:

Grŵp gwiwerod coch y Deyrnas Unedig (y Deyrnas Unedig yn arwain)

Fforwm Cymru (yn gosod targedau, llunio camau gweithredu)

Gwaith cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth lleol yn y maes.

Mae'r Gweinidog wedi cymeradwyo'r cynllun cadwraeth ar gyfer gwiwerod coch yn ddiweddar. Targed y cynllun gweithredu bioamrywiaeth yw cynnal y cwmpas presennol (yn cynnwys yr ardaloedd coch a gwyrdd ar y map). Mae gan y cynllun cadwraeth darged is, sy'n fwy realistig, ac sy'n canolbwyntio ar y prif safleoedd.

Rheoli coedwigoedd; y cyfuniad priodol o gynefinoedd ar gyfer gwiwerod coch, sefydlu parthau clustogi ar gyfer gwiwerod llwyd o amgylch safleoedd gwiwerod coch.

Ynys Môn; gwaith prosiect yn amcangyfrif poblogaeth sylweddol. Er mwyn sicrhau llwyddiant, mae angen cael cefnogaeth pobl leol, felly mae cynyddu ymwybyddiaeth yn bwysig.

Clocaenog; Un o goedwigoedd Comisiwn Coedwigaeth Cymru, â matrices da o gynefinoedd da o fewn cynefinoedd gwael, a dyma beth sy'n gweithio i'r wiwer goch. Sicrhau cysylltedd rhwng pocedi o gynefinoedd da drwy'r strategaeth reoli.

Y Canolbarth; Gwiwerod llwyd a choch yn bresennol, er bod y rhai coch dros ardal bur helaeth.

Ynys Môn – buddsoddiad sylweddol a chefnogaeth leol
Clocaenog – Cefnogaeth Comisiwn Coedwigaeth dros ardal helaeth
Y Canolbarth – llai o adnoddau ond cryn dipyn o gynnydd yn cael ei wneud.

Mae gan Gymru wiwerod coch o hyd ond pe na baem yn gwneud rhywbeth byddem yn eu colli. Gall coedwigaeth fasnachol a chamau i warchod gwiwerod coch weithio gyda'i gilydd.

Feirws brech y wiwer; dim achosion yng Nghymru hyd yn hyn.

C&A – Roedd gwiwerod coch a llwyd yng nghoedwig Epynt ar un adeg. Oedden nhw'n cydfodoli? Ddim yn ymwybodol bod rhai ar ôl yn yr ardal honno. Er eu bod yn gallu cydfodoli, mae'r rhai coch yn tueddu i golli'r dydd yn y diwedd.

Ynys Môn – Fydd rhaid i chi atal gwiwerod coch rhag croesi'r bont o hyd? Bydd, camau amrywiol yn cael eu gweithredu.

Ynys Môn – poblogaeth wedi'i hynysu'n enetig. Ydy hyn yn broblem? Ydy, mae Pentrign hefyd wedi gweld gostyngiad sylweddol yn y boblogaeth ar ryw adeg ('genetically bottlenecked'), byddai'n werth cyflwyno rhai unigolion er mwyn gwella'r amrywiaeth genetig.

[Moelyci: Fferm fioamrywiaeth sy'n cael ei rheoli gan y gymuned, John Harold a Dr Delia Fazey](#)

Fferm weithredol gymunedol 350 acer sy'n eiddo i bobl leol sydd wedi prynu cyfrannau yn y tir. Mae'r fferm yn cynnwys mynydd Moelyci a chynefinoedd amrywiol. Mae pobl yn ymwneud mewn nifer o wahanol ffyrdd ac mae'r fferm yn cynnig cyfleoedd gwirioneddol i bobl ryngweithio â bioamrywiaeth. Cyflogir 9 o bobl ac mae gwahanol brosiectau'n dod â phobl i mewn a all ddysgu sgiliau newydd e.e. drwy brofiad gwaith a gwasanaeth cymunedol. Yn ychwanegol at hyn, mae nifer o wirfoddolwyr yn ymwneud â rheoli cadwraeth ar y fferm.

Mae'r cyflwyniad Powerpoint yn amlinellu'r holl wahanol brosiectau a gweithgareddau. Yn fyr, maent yn cynnwys yr ardd fasnachol, compostio gwastraff gwyrdd, sesiynau gwaith coed gwyrdd, rhandiroedd a llawer o weithgareddau eraill sy'n ymwneud â diwylliant, crefftau a diddordebau arbennig.

Cynhelir cyrsiau penodol o lefel ragarweiniol i broffesiynol.

Rheoli ar gyfer Bioamrywiaeth

Mae gan y fferm 200 acer o rostir uchel a gorgors a nifer o wahanol rywogaethau, gan gynnwys rhai rhywogaethau endemig ar safleoedd penodol. Rheolir y rhostir yn bennaf drwy bori â merlod a defaid er mwyn cynnal ardaloedd agored a thorri strwythur oedran. Ceir cefnogaeth mewn ffyrdd amrywiol e.e. drwy brosiect Natur Gwynedd a thrwy wirfoddolwyr. Y prif fygythiadau yw tân ac effeithiau newid hinsawdd. Cafwyd nifer o danau difrifol dros y blynyddoedd, felly mae angen creu

cyfuniad o strwythurau oedran ar draws y rhostir er mwyn sicrhau nad yw hyn yn digwydd yn y dyfodol. Cynhelir rheolaeth arbrolfol, er enghraifft effaith cribinio toriadau ar aildyfiant, ar y fferm.

Mae'r fferm yn dod ag arbenigedd lleol i mewn ac wrth wneud hyn daethpwyd o hyd i ffyngau a rhywogaethau prin eraill ar y fferm. Angen cadw meddwl agored wrth edrych ar wahanol rannau o'r fferm gan y gallai rhai ardaloedd ymddangos yn llai diddorol o ran bioamrywiaeth ond bod archwiliad manylach yn arwain at ddarganfod rhywogaethau prin ac agored i niwed. Canlyniad rheolaeth gyson hirdymor yw cefn gwlad agored a'r hyn sydd yno.

BOCS SEBON Cais am erthyglau a bioamrywiaeth mewn geiriau – Huw Jenkins, Natur Cymru

Mae Natur Cymru'n rhoi sylw i Fywyd Gwyllt yng Nghymru. Mae llawer ohonoch yn dal heb gyfrannu – eich cylchgrawn chi yw hwn ac mae NC yn awyddus i gael erthyglau gennych chi.

Mae Natur Cymru'n cynnal cystadleuaeth, sy'n cael ei noddi gan WWF. Rydym yn gofyn i chi ysgrifennu erthygl 1,000 o eiriau ar fywyd gwyllt neu'r amgylchedd a'i chyflwyno i ni. Cyhoeddir yr erthygl fuddugol ym mis Mehefin. Gweler <http://www.nature2010.org.uk/> am fanylion.

Wrth edrych ar y gronfa ddata neithiwr darganfu Huw fod llawer o'r cynrychiolwyr sydd yn y Gynhadledd Bioamrywiaeth hon heb fod yn danysgrifwyr i Natur Cymru a chynigiodd ddisgownt o £2 ar bris tanysgrifiad blynyddol i unrhyw un a oedd yn cysylltu ag ef i danysgrifio yn ystod y gynhadledd.

[Gweithio ar y cyd er mwyn gwneud mwy o wahaniaeth – persbectif De Cymru, Alison Jones, Cyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili](#)

Dechreuodd materion bioamrywiaeth ddod i'r amlwg o ddifrif pan ad-drefnwyd y siroedd yn awdurdodau unedol. Bryd hynny, nid oedd gan bob awdurdod unedol ecolegwyr arbenigol, felly sefydlwyd Grwpiau Gweithredu Bioamrywiaeth Morgannwg a Gwent Fwyaf i helpu i rannu'r gwaith o ysgrifennu cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth.

Cynhyrnodd Grŵp Gweithredu Bioamrywiaeth Morgannwg, a sefydlwyd yn 1999, 6 cynllun gweithredu i ddechrau.

Cynhyrnodd Grŵp Gweithredu Bioamrywiaeth Gwent Fwyaf, a sefydlwyd yn 2000, 13 cynllun gweithredu arall.

Yna dechreuwyd datblygu cynlluniau gweithredu lleol, felly nid oedd cymaint o angen cynlluniau rhanbarthol, ac addasodd y Grwpiau Gweithredu Bioamrywiaeth eu cwmpas er mwyn cefnogi'r Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol.

Sefydlwyd SEWBReC yn dilyn gwersi a ddysgwyd o brosiect peilot canolfan gofnodion Powys. Dechreuwyd yr ymarfer cwmpasu ar gyfer sefydlu SEWBReC gan Grŵp Gweithredu Bioamrywiaeth Gwent Fwyaf.

Mae fforymau cofnodwyr yn enghraifft dda o weithio ar y cyd; maent yn dda ar gyfer rhwydweithio a chynnwys cofnodwyr ym mhroses y Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth.

Datblygodd y Grwpiau Gweithredu Bioamrywiaeth ganllawiau safleoedd bywyd gwyllt de Cymru, er mwyn datblygu system safleoedd bywyd gwyllt lawn â chynlluniau rheoli a grantiau ar gyfer perchnogion tir, er nad yw pob un wedi'i chyflawni'n llawn eto. Nid yw'r canllawiau wedi'u hymestyn i Gymru gyfan eto (ar gael ar wefan Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru).

Prosiectau eraill:

Canllawiau “*Think wildlife*” ar gyfer cynllunwyr a datblygwyr.

Prosiect mynwentydd – llwyddiannus iawn, y prosiect yn methu â dygymod â'r holl eglwysi sydd wedi mynegi diddordeb.

Prosiect cysylltedd, yn defnyddio model dadansoddiad gofodol wedi'i ddatblygu gan ymchwil coedwigaeth. Bydd gweithdai ar gael cyn bo hir i ddydsu sut i ddefnyddio'r pecyn hwn.

Y troellwr mawr; Daeth Merthyr o hyd i'r cyllid, a'i roi i Grŵp Gweithredu Bioamrywiaeth Morgannwg a aeth ati i ddatblygu'r prosiect.

[Prosiect Gweithredu Natur Gwynedd – Rhys Jones, Cyngor Gwynedd](#)

Natur Gwynedd yw enw Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol Gwynedd a gyhoeddwyd yn 2004. Mae Natur Gwynedd yn ymdrin â'r rhan honno o Wynedd sydd y tu allan i Barc Cenedlaethol Eryri. Llwyddwyd i gael arian Amcan 1 i weithredu Natur Gwynedd mewn partneriaeth ag Awdurdod Lleol Gwynedd, Plantlife, Cyngor Cefn Gwlad Cymru, Asiantaeth yr Amgylchedd - Cymru, FWAG a chronfa Gwynedd Gynaladwy. Roedd cyfanswm gwerth prosiect Amcan 1 Natur Gwynedd yn £799,000. Roedd 2 elfen i'r prosiect.

1. Y prosiect strategol (yn cael ei ddarparu gan y partneriaid)
2. Cronfa Grantiau Natur Gwynedd, yn galluogi perchnogion tir lleol i wneud cais am arian ar gyfer gwaith a fyddai'n cyfrannu tuag at y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol

Cyflogwyd Swyddogion Prosiect i wneud y gwaith, ond daeth yn amlwg bryd hyn bod rhai o'r camau gweithredu a oedd yn y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol yn anodd i'w gweithredu gan nad oeddent wedi cael eu hystyried yn iawn pan ysgrifennwyd hwy.

Roedd y prosiect strategol yn targedu rhostir arfordirol ac roedd yn cynnwys gwaith ffensio. Fodd, bynnag, un o'r problemau oedd diffyg gweithredu dilynol ar ôl i'r arian ddod i ben. Roedd y gwaith ffensio ym Moelyci yn llwyddiant gan fod y lle'n dal i gael ei reoli'n sensitif. Ymhlith y camau gweithredu llwyddiannus eraill roedd gwaith ffensio ger Afon Soch i atal gwartheg rhag mynd i'r afon gan fod hynny'n bygwth pysgod mudol, llygod pengrwn y dŵr a dyfrgwn. Roedd gwaith i glirio llystyfiant mewn pyllau dŵr yng Nghilan (ACA/AGA/SoDdGA) gyda Plantlife yn llwyddiannus hefyd.

Roedd Cronfa Natur Gwynedd yn apelio at berchnogion tir oherwydd y broses ymgeisio syml a chan ei bod yn cynnig grantiau o hyd at 80%. Roedd llawer o'r gwaith a ariannwyd yn ymwneud â chynefinoedd llinellol er mwyn gwella cysylltedd e.e. ffensys, coridorau afonydd ac adfer cloddiau. Gwnaethpwyd rhywfaint o waith plannu ar Ynys Enlli hefyd.

Roedd elfen gymunedol i'r prosiect hefyd, mewn cysylltiad ag Anna Williams, Swyddog Garddio Bywyd Gwyllt gyda Garddio Bywyd Gwyllt Cymru.

Daeth y prosiect i ben pan ddaeth y cyllid i ben. Gobeithio gallu dal i wneud rhywfaint o'r gwaith drwy brosiect Tirwedd Llŷn sydd wedi cael £1rk.50,000 gan Gronfa Dreftadaeth y Loteri ar gyfer gwaith cynefinoedd. Mae Awdurdod Lleol Gwynedd a'r Parc Cenedlaethol hefyd yn gwneud cais LIFE er mwyn gweithio gyda rhywogaethau ymledol.

BOCS SEBON Heriau Cadwraeth; Dr Dan Forman, Prifysgol Abertawe

Rhannu data:- Mae rhannu a monitro data'n dal yn broblem. Mae'r mapiau rydym yn seilio penderfyniadau arnynt yn annigonol ac mae hyn yn arwain at golli bioamrywiaeth. Mae angen mwy o integreiddio. Mae angen i ni gefnogi Canolfannau Cofnodion Lleol a gwneud yn siŵr bod eraill yn anfon data.

Rhywogaethau Estron:- Dyma'r bygythiad mwyaf i fioamrywiaeth. Mae diwydiant cyfan wrthi'n dod â phlanhigion anfrodorol i gefn gwald. Mae Iwerddon yn debygol o wahardd gwerthu planhigion anfrodorol gan ei bod yn bosibl bod eu gwerthu'n mynd yn groes i gyfraith yr Undeb Ewropeaidd. Mae'r gost yn aruthrol ac mae'n cael effaith fawr iawn ar fioamrywiaeth ac ar ansawdd yr amgylchedd y mae pob un ohonom yn ei ddefnyddio – mae angen inni fynd â'r neges hon i'r cyhoedd.

Economeg Ecosystemau a Bioamrywiaeth:- Fframwaith ar gyfer cynaliadwyedd y byd yw hwn. Mae angen i ni roi sylw i economeg (h.y. dyrannu adnoddau). Ni allwn gael yr economi heb yr amgylchedd, ond gallwn gael yr amgylchedd gyda'r economi. Mae angen agwedd anhunanol – **nid achub y blaned yw'r dasg ond achub dynoliaeth.**

[Gwerthuso Llwyddiant: Ymagwedd amlddosbarth at fonitro cynlluniau amaeth-amgylcheddol Cymru; Tony Morris, RSPB](#)

Nod Cynlluniau Amaeth-Amgylcheddol yw 'gwella effeithiau amgylcheddol ffermio'. Maent yn orfodol yn holl wladwriaethau'r Undeb Ewropeaidd ers 1992 dan golofn II o'r Polisi Amaethyddol Cyffredin – dylent fod yn cyfrannu tuag at darged bioamrywiaeth 2010.

Penderfyniad gwirfoddol yw'r penderfyniad i gymryd rhan mewn cynlluniau. Telir iawndal am incwm a ildiwyd a chostau. Mae'r modd y gweithredir y cynlluniau'n amrywio ar hyd a lled yr Undeb Ewropeaidd (ac yn y Deyrnas Unedig). Mae Cymru'n datblygu cynllun hierarchaidd newydd o'r enw Glastir.

Er mwyn gwybod pa mor effeithiol yw'r cynlluniau hyn a darparu sail briodol i bolisiâu, archwiliad iechyd y Polisi Amaethyddol Cyffredin, cynnydd tuag at darged 2010, cynnydd tuag at amcanion a thargedau Llywodraeth Cynulliad Cymru a datblygu cynlluniau ar gyfer y dyfodol, mae angen gwerthuso'r cynlluniau presennol.

Tan yn ddiweddar nid oedd tystiolaeth go iawn bod cynlluniau amaeth-amgylcheddol yng Nghymru yn helpu i warchod bioamrywiaeth, gan nad oedd unrhyw waith monitro a rheoli safleoedd. Mewn gwirionedd, roedd y dystiolaeth a oedd yn dod i'r amlwg o waith monitro anghysylltiedig yn awgrymu bod dirywiad mewn rhywogaethau allweddol megis adar tir amaethyddol.

Sefydlwyd adolygiad o effeithiolrwydd cynlluniau amaeth-amgylcheddol yng nghyswllt bioamrywiaeth yn ddiweddar. Mae'n canolbwyntio'n bennaf ar ffermydd Tir Gofal (llai ar Tir Cynnal a Ffermydd Organig). Mae'r adolygiad yn edrych ar rywogaethau amrywiol o nifer o wahanol ddsbarthiadau.

Y broses werthuso

1. Adolygiad pen desg (adolygiad o lenyddiaeth)

Edrych ar ofynion Tir Gofal ar gyfer rhywogaethau a lle mae'r rhagofynion hyn yn digwydd mewn ardaloedd allweddol ar gyfer y rhywogaethau. Mae hyn yn dangos a oes defnydd digonol yn cael ei wneud o'r rhagofynion ar gyfer rhywogaethau penodol yn yr ardaloedd iawn o Gymru.

Gallai gwrthdaro fodoli rhwng anghenion rhai rhywogaethau, felly mae'r rhagofynion yn cael eu trefnu yn ôl rhywogaethau blaenoriaeth ac yn ôl y nifer sy'n ymuno â'r cynlluniau a'r ardaloedd, e.e. rhagofyniad TG ar gyfer glaswelltir asidaidd heb ei wella oedd yr uchaf ar gyfer rhywogaethau blaenoriaeth ond roedd y nifer a oedd yn ymuno yn isel ac roedd yr arwynebedd tir yn isel hefyd.

Daeth yr adolygiad pen desg i'r casgliadau isod:

- Gallai rhagofynion TG fodloni gofynion ecolegol ystod eang o rywogaethau drwy'r flwyddyn gron
- gallai'r nifer isel sy'n ymuno â rhai cynlluniau, a'r ffaith nad oes llawer o arwynebedd yn cael ei gynnwys, gyfyngu ar y manteision
- yn achos rhai rhywogaethau, nid oedd TG yn darparu'r holl ofynion hanfodol
- mae bylchau yn y wybodaeth

Mae angen cadarnhau'r casgliadau hyn drwy waith monitro.

Mae angen cadarnhau'r adolygiad yn awr drwy waith monitro yn y maes ac mae hyn yn digwydd rhwng 2009 a 2011, ac mae cynlluniau ar gyfer ail arolwg yn 2012. Bydd hapsamplu haenedig yn digwydd mewn ardaloedd allweddol ar gyfer 18 rhywogaeth (dosbarthiadau amryfal) a gwneir yr un peth ar gyfer ffermydd nad ydynt yn rhan o gynllun amaeth-amgylcheddol fel mesur rheoli.

BOCS SEBON Materion yn ymwneud â Chynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol, Richard Wistow; Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf

Yr elfen leol – ymdeimlad o le yn y cymoedd, sy'n ardal unigryw.

Mae'r fenter tomennydd rwbel pyllau glo yn gysylltiedig â'r dreftadaeth ddiwydiannol a gwerth y rhostir. Mae bwydo hanesion lleol i mewn i brosiect yn cynyddu gwerth yr adnodd gan fod pobl leol yn adnabod eu hardal yn dda iawn. Mae'n bwysig ein bod yn mwynhau'r hyn rydym yn ei wneud. Mae proses y Cynlluniau Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol wedi helpu i gysylltu gwahanol ffactorau ac wedi'n helpu i ddysgu am yr ardal leol a'r amgylchedd. Mae'n bwysig mynd allan i'r amgylchedd – rydych yn teimlo'n well ac mae'n gwella'ch gwybodaeth leol. **Nid yw ymweliad safle byth yn wastraff.**

[Ardaloedd gwarchoddedig morol a manteision i fioamrywiaeth; Aethne Cooke, Cyngor Cefn Gwlad Cymru](#)

Er mwyn atal dirywiad yr amgylchedd morol y peth gorau i'w wneud fel arfer yw cael gwared ar y gweithgaredd niweidiol a gadael i fioamrywiaeth adfer ei hun.

Gwarchodfa Natur Forol Skomer fydd yr Ardal Warchoddedig Forol gyntaf yng Nghymru (Ynys Skomer a Phenrhyn Marloes). Cafodd ei dynodi'n warchodfa natur forol am y tro cyntaf yn 1990 a chyflwynwyd is-ddeddf a oedd yn gwahardd defnyddio carthlongau cregyn bylchog yn y warchodfa ac yn gwahardd deifwyr rhag cymryd cregyn bylchog oddi yno. Rheolir y warchodfa gan y Cyngor Cefn Gwlad a thîm o fiolegwyr môr sydd wedi bod yn cynnal arolygon o'r cregyn bylchog a'r isfilod. Cynhaliwyd arolwg blaenorol yn 1984. Mae dwysedd y cregyn bylchog wedi cynyddu o 1 i 17 y metr sgwâr rhwng 2000 a 2008 a gwelwyd cynnydd sylweddol mewn dwysedd mewn 4 o'r 6 safle (gweler y graff PP). Adlewyrchwyd y llwyddiant hwn gan gamau gweithredu tebyg o amgylch Ynys Manaw lle gwelwyd cynnydd yn y dwysedd a'r maint ynghyd â manteision croesi drosodd y tu allan i'r ardal gaeedig. Cynhaliwyd arolwg hefyd o amrywiaeth bywyd morol yn y gwaddodion (yr isfilod) a chynyddodd hyn dros gyfnod o 80 i 160 ym mhob 100m². Mae hyn yn dangos sut y mae cael gwared ar y gweithgaredd bygythiol wedi bod o fudd i fioamrywiaeth.

Mae angen atal llongau carthu rhag amharu ar y gwelyau Marl a Glaswellt y Môr yn aber yr afon yn Aberdaugleddau. Mae'r ddau gynefin yn sensitif i ymyriadau a gallai un garthlong ddfrodi hyd at 70% o'r gwely marl, ac ar ôl 4 blynedd mae'n debyg na fyddai'r sefyllfa wedi'i hadfer. Mae gan Bysgodfeydd Môr y De-orllewin orchymyn gwahardd sy'n atal treillrwydo môr-waelodol dros riffiau marchfsglod ger Penrhyn Llŷn. Mae toreth o anifeiliaid yn byw ar y riff sy'n cael ei gwarchod yn awr.

Gall rheoliadau yn yr amgylchedd morol helpu i sicrhau manteision i fioamrywiaeth. Gall manteision pendant gymryd blynyddoedd i ddwyn ffrwyth ac mewn rhai achosion nid oes sicrwydd y bydd adferiad yn digwydd byth, fel yn achos aflonyddu maith ar welyau marl. Po waethaf yw'r dirywiad po fwyaf yr oedi. Ambell waith hefyd bydd ffactorau eraill nad ydynt wedi cael eu nodi'n cymhlethu'r sefyllfa. Mae llawer o waith i'w wneud eto yn yr amgylchedd morol, ond pan fydd y gwaith wedi'i sefydlu bydd y manteision i fioamrywiaeth yn cynyddu'n gyflym iawn. Gwell rhwystro'r clwy na'i wella, ac ni allwn annog adferiad yn rhagweithiol.

Mae'r blaenoriaethau ar gyfer y dyfodol yn cynnwys gwastadeddau mwd, gan fod ardaloedd bychain sy'n cael eu colli yma ac acw o amgylch yr arfordir yn dod yn golled sylweddol yn y diwedd. Mae rheoli datblygu'n lleol yn hollbwysig er mwyn gwarchod gwastadeddau mwd.

Ardaloedd Gwarchoddedig Morol:- Rhaid sicrhau bod y rhain yn gydlynol o safbwynt ecolegol. Angen cynnwys rhywogaethau a chynefinoedd sy'n dirywio (Adran 42). Adroddiadau anffafriol ar gyfer 90% o'r blaenoriaethau cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth morol ers i adroddiadau cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth ddechrau yn 1999.

[Persbectif Ymddiriedolaethau Natur Cymru; Howard Davies, Ymddiriedolaethau Natur Cymru](#)

Mae Ymddiriedolaethau Bywyd Gwyllt Cymru'n bartneriaeth rhwng ymddiriedolaethau a chorff corfforaethol. Dyma'r adran gydgysylltu ar gyfer holl ymddiriedolaethau Cymru.

Mae angen cynyddol i'r ymddiriedolaethau newid o ddull gweithredu sy'n seiliedig ar safleoedd i ddull gweithredu sy'n seiliedig ar dirwedd. Mae tirwedd yn gysyniad cymhleth a chyflwynwyd 3 diffiniad gwahanol yn y cyflwyniad Powerpoint. Roedd y diffiniad olaf yn cael ei ddefnyddio yn y Confensiwn Tirweddau Ewropeaidd ac mae hwn yn lifer pwysig er mwyn symud gwaith bioamrywiaeth yn ei flaen. Geiriad y diffiniad yw:

“Ardal, sy'n cael ei gweld gan bobl, fel un y mae ei chymeriad yn ganlyniad gweithrediad a rhyngweithrediad ffactorau naturiol a/neu ddynol.”

Mae ymagwedd tirwedd IUCN (gweler PP) yn cysylltu bioamrywiaeth ac amrywiaeth ddiwylliannol. Yn draddodiadol, rydym wedi bod yn cadw'r blaenoriaethau hyn ar wahân ac eto, roedd integreiddio'n cael ei awgrymu mor bell yn ôl â Deddf 1949, er na wnaethpwyd dim ynglŷn â'r peth bryd hynny. Mae'r ymagwedd tirwedd yn cynnwys gweithrediad amgylcheddol, cymdeithasol ac economaidd.

Prif flaenoriaeth yr Ymddiriedolaethau Bywyd Gwyllt o hyd yw eu gwarchodfeydd natur ond maent yn troi eu sylw fwy a mwy at gysylltedd. Mae'r gwarchodfeydd yn cael eu rheoli ar gyfer bioamrywiaeth a'r manteision diriaethol ac anniriaethol i bobl. Mae hyn yn bwysig gan fod colli bioamrywiaeth yn parhau. Mae casglu data hefyd yn elfen bwysig ond mae'r ymateb economaidd a gwleidyddol i'r data hyn yn hollbwysig. Mae arnom angen polisi seiliedig ar dystiolaeth OND NID tystiolaeth seiliedig ar bolisi!

Mae angen i ni ganolbwyntio ar oroesi ac elw. Mae bioamrywiaeth a'r amgylchedd yn ysgogi'r economi. Mae Prosiect Gweilch y Pysgod yn denu 75,000 o bobl y flwyddyn ac yn cyfrannu £450,000 i'r economi leol.

Mae angen i ni ddangos i sectorau eraill sut y gallant hwy gyfrannu a chael budd iddynt hwy eu hunain. Byddai'n fanteisiol symud tuag at fodel cyflenwi gwasanaeth cyhoeddus ac oddi wrth gyflenwi sector cyhoeddus. Dylai ymddiriedolaethau bywyd gwyllt fod yn gweithio gydag iechyd, addysg ac yn y blaen, yn ogystal â'r Cyngor Cefn Gwlad. Mae'r offer gennym – y Cynllun Datblygu Cynaliadwy, Deddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig, ac ati – mae angen i ni eu defnyddio.

Mae llawer o ddadlau ynglŷn â defnydd tir ac mae angen i ni sicrhau bod bioamrywiaeth yn cael lle canolog a'i fod yn cael ei ystyried fel y glud sy'n dal popeth ynghyd.

Crynodeb o'r Gynhadledd; Diana Reynolds, Llywodraeth Cynulliad Cymru

Daethom i'r gynhadledd hon i ddathlu llwyddiant ac i gymryd y camau nesaf. Mae digon o adborth i fynd yn ôl i Lywodraeth Cynulliad Cymru. Yn falch iawn bod Aled Roberts (CLILC) wedi cyhoeddi bod bioamrywiaeth yn mynd i fod yn eitem reolaidd mewn Pwyllgorau Craffu.

Fel y dywedodd Rhys mae'n bwysig dysgu o'n camgymeriadau ac mae'n iawn i ni osod heriau ar gyfer y dyfodol – **mae'n rhy hwyr i fod yn besimistaidd.**

Rhoddodd DR 3 her i bawb

Mae pob un ohonom wedi cyfrannu tuag at y problemau amgylcheddol felly

- **gwnewch rywbeth i wneud eich hunain yn fwy cynaliadwy**

Adnoddau naturiol yw'r ateb – rhaid i ni sicrhau nad ydym yn cael ein gadael ar y cyrion. Mae cyfathrebu'n allweddol

- **tanysgrifiwch i Natur Cymru**

Mae'n bwysig mynd yn ôl i fod yn lleol. Dangosydd perfformiad DR yw enillion bioamrywiaeth ac mae Pennaeth Dyfodol Cynaliadwy'r Cynulliad wedi derbyn yr un dangosydd perfformiad.

- **Mae'n bwysig mynd allan ac ymwneud â byd natur**